

היבטים לשוניים ראש השנה פד

למען אחיי ורעיי קובץ זה פותח בעזרת ה' את השנה השמונה עשרה להפצת גליוני היבטים לשוניים. עלי להודות לכל העוזרים ובכללם לכל שואלי השאלות.

דקדוקי קריאה ראש השנה שבת וההפטרות

יום ראשון של ראש השנה בראשית כא א-לד:

א וַיִּי: קרא וְדָנִי

ג הַנְּוֹלָד-לָו: געיה בנ"ן. אֲשֶׁר-יִלְדָה-לָו: העמדה קלה ביו"ד, הלמ"ד בשווא נע ודגש חזק בלמ"ד השנייה מדין דחיק

ד בֶּן-שְׁמֹנֶת יָמִים: שתי התיבות הראשונות מוקפות, אין לקרוא בטעות בֶּן שְׁמֹנֶת-יָמִים

ה עליית שני

בְּהוֹלֵד: במלעיל

ו עָשָׂה לִי: טעם נסוג אחור לעי"ן. יִצְחָק-לִי: געיה ביו"ד הראשונה והצד"י בשווא נע

ט עליית שלישי

יא עַל אוֹדֵת בְּנֹו: טעם טפחא בתיבת עַל

יג עליית רביעי

יד וַיִּקַּח-לָחֶם: געיה ביו"ד. וְחָמַת: במלעיל

טו מִן-הַחֲמַת: החי"ת בצירי

טז כְּמִטְחֵי קֹשֶׁת: אין טעם נסוג אחור

יז אֶל-תִּירְאִי: הטעמה משנית בת"ו והרי"ש בשווא נע

יח עליית חמישי

כא וַתִּקַּח-לָו: געיה בת"ו

כב עליית ששי

כג הַשְּׁבָעָה לִי: טעם נסוג אחור לש"ן ודגש חזק בלמ"ד, אתי מרחיק. גִּרְתָּה בָּה: דגש חזק בבית"ת מדין אתי מרחיק

כז לְאֲבִימֶלֶךְ: הלמ"ד בפתח

כח עליית שביעי

לְבִדְהָן: הדלת בשווא נע

ל כְּבִשְׁת: ללא ה"א הידיעה. תְּהִיָה-לִי: געיה בת"ו

לג וַיִּטַּע אֲשֶׁל: אין טעם נסוג אחור, אֲשֶׁל האל"ף בסגול

מפטיר יום א' ויום ב' במדבר כט א-ו:

כט ב וַעֲשִׂיתֶם: במלרע; בְּנֵי-שָׁנָה שְׁבָעָה: יש להאיץ מעט את קריאת תיבת שְׁבָעָה להסמיכה לתיבה שלפניה שלא יישמע 'כבשים בני-שנה, שבעה תמימים'

הפטרות יום א של ר"ה שמואל א א – ב י:

א ג וּפְנִיחָס: הטעמה משנית בפ"א והנו"ן בשווא נע

א ו וְכַעֲסָתָה: במלעיל והה"א לא במפיק. הַרְעַמָּה: דגש חזק ברי"ש והשווא תחתיה נע¹

א ח לָמָּה ... וְלָמָּה וְלָמָּה: במלעיל והמ"ם בסגול, מ"ם ללא דגש בניגוד למקומות אחרים ש'למה' מלעיל².

א ט אֶכְלָה: האל"ף בקמץ קטן. הה"א אינה במפיק

א י מֵרַת נִפְשׁ: טעם נסוג אחור למ"ם

א יא בְּעֵנִי: הבי"ת בקמץ רחב³ והעי"ן בחטף קמץ

א יג שְׁפָתֶיהָ נִלְעָת: הנו"ן דגושה במדויקים

א יד תִּשְׁתַּכְרִיז: מלרע

א טז וְכִעָסִי: העי"ן בשווא נח

א יז שִׁלְתָּד: השי"ן בצירי ללא אל"ף בין השי"ן ללמ"ד

א יח וְתֹאכֵל: במלרע. לֹא-הָיוּ-לָהּ: געיה בה"א הראשונה

א כב וַיִּשָּׁב שָׁם: טעם נסוג אחור ליר"ד

א כג עַד-גְּמַלְךָ: הגימ"ל בקמץ קטן וכן בסוף הפסוק עַד-גְּמַלְהָ: וְתִינָק: הטעם בתי"ו, מלעיל

א כד וְהִנֵּנִי נֹעֵר: בתיבה הראשונה הנו"ן פתוחה, בשנייה הנו"ן קמוצה

ב א רָמָה: במלעיל. רָחַב פִּי: טעם נסוג אחור לרי"ש

ב בִּי: האל"ף של שם ה' נחה ואינה נקראת, נקרא פְּדָנִי

ב ד אֲזָרוּ חֵיל: טעם נסוג אחור לאל"ף והזי"ן אחריה בשווא נע

ב ה נִשְׁכְּרוּ: שי"ן שמאלית

ב ח מִצְקֵי אֶרֶץ: טעם נסוג אחור לצד"י

ב י יִתְּחוּ: במלעיל

למנחה יום ראשון של ראש השנה (ולשני וחמישי בעש"ת)

לב א וְאֲדַבְרָה: העמדה קלה בוא"ו למנוע הבלעת האל"ף החטופה

לב ג הָבוּ גְדֹל: המילה הָבוּ מלרע, הטעם לא נסוג

לב ד שְׁנֵי יָשׁ קוֹרְאִים לְשָׁנֵי מִפְסוּקָא ז

פּעֻלּוֹ: הפ"א בקמץ גדול, העי"ן בחטף קמץ. כִּי כָל-דְּרָכָיו: תיבת כִּי מוטעמת בטעם מרכא, ואין לצרף לה את תיבת 'כל' כאילו כתוב כִּי-כָל

לב ו הָלָה: הה"א מילה נפרדת מחוברת ל-לה"ו ומנוקדת בפתח ה, הלמ"ד אחריה בשווא נח ל. האל"ף (של הויה המבוטא כאדנות) בחטף פתח א: הַלְאֲדָנִי. וַיִּכְנַנְדָּה: הכ"ף הסופית אינה דגושה

לב ז שלישי, יש קוראים כאן לשני, ולשלישי בפס' יג

¹ ישנם 16 מקרים בשה"כ בכל המקרא כולו בהם יש דגש באות רי"ש

² ר"י קיל [דעת מקרא, עמ' ז הערה 12] העיר: אפשר שחסרון הדגש וניקודה בסגול "בא להביע רכות וחיבה מיוחדת".

³ לשיטתנו אין זה משנה אם הבי"ת מיודעת או לא, היא בקמץ רחב

וַיִּגְדֹּדְךָ: הדל"ת בשוא נח עקב ההטעמה. וַיֹּאמְרוּ לְךָ: טעם נסוג אחר ליר"ד

לב י יִסְבְּבָנָהוּ: ב"ת ראשונה בשווא נע והנ"ן בשווא נח. יִצְרָנָהוּ: היר"ד בחירק חסר, אחריה צד"י מודגשת ובשווא נע והנ"ן בשווא נח

לב יא כְּנֶשֶׁר: הכ"ף בשווא לא בפתח. יִרְחֹף: החי"ת בצירי לא בסגול

לב יג יש קוראים כאן לשלישי עד פסי יח (כולל)

על-בְּמוֹתַי אֶרְץ: טעם נסוג אחר לב"ת המנוקדת בקמץ רחב. וַיֹּאכְל: הוא"ו בפתח ובמלרע. שָׁדַי:

שי"ן שמאלית. וַיִּנְקְהוּ: הי' בצירי ודגושה ולא בשוא

לב טו כְּשֵׁית: שי"ן שמאלית. אֶלֹהֶ: עיין פסוק יז

לב יז אֶלֹהֶ: הה' "בפתח גנובה". יש המבטאים אותה כאילו יש אל"ף לפני הה"א והיא מנוקדת פתח: אַה והה' במפיק. יש המבטאים אותה כאלו יש וי"ו (הנקראת כW אנגלי) לפני הה"א, הו"ו מנוקדת פתח: אֶלֹהֶ (elowah) והה' במפיק. לכל הדעות הקורא אותה אלוה"א פתוחה HA משתבש. שְׁעָרוֹם: שי"ן שמאלית

לב יח יִלְדֹּדְךָ: הלמ"ד בקמץ רחב הדל"ת בשוא נע. מַחְלִלְךָ: למ"ד ראשונה בשווא נע והכ"ף בסוף רפויה

יום שני של ר"ה בראשית כב א-כד:

א וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אַבְרָהָם: הקורא וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אַבְרָהָם, משבש את משמעות הכתוב

ב הַמְרִיגָה: הרי"ש בחירק חסר ואחריה יר"ד דגושה ובקמץ. וְהִעֲלָהוּ: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת

העי"ן החטופה. אֲשֶׁר אָמַר אֵלֶיךָ: טעם טפחא בתיבת אֲשֶׁר

ג אֶל-הַמְּקוֹם אֲשֶׁר-אָמַר-לֹו הָאֱלֹהִים: טעם טפחא בתיבת אֶל-הַמְּקוֹם, העמדה קלה באל"ף של

אֲמַר-לֹו בגלל הגעיה שם וכן הדבר בהמשך פס' ט

ד עליית שני

ז עליית שלישי

ח אֱלֹהִים: בגרשים

יב כִּי-יֵרָא: היר"ד השנייה בשווא. אֲתָה הַטַּעַם באל"ף מלעיל והיא מנוקדת פתח. חֲשַׁכְתָּ: שי"ן שמאלית

כב יג וְהִנֵּה-אֵיל אֲחֵר: יש להקפיד על הפרדת התיבות, כפי שמורים הטעמים, למנוע שיבוש משמעות הכתוב

טו עליית רביעי

יז אַבְרָכָךָ: כ"ף ראשונה בשווא נח למרות הקושי

יח וְהִתְבָּרַכְוּ: הרי"ש בשווא נע ולא בחטף

כ עליית חמישי

כב כְּשָׁד: שי"ן שמאלית

הפטרת יום שני של ר"ה ירמיהו לא א-יט:

א מִצָּא חֵן: הטעם בצד"י אינו נסוג. שְׁרִידֵי תָרַב: טעם נסוג אחר לרי"ש הראשונה

ב מְשַׁכְּתֶיךָ חֶסֶד: למבטאים חי"ת ככ"ף רפויה להיזהר מהבלעת אות

ג תַּעֲדִי: העי"ן בשווא נח

ד תִּטְעִי: הטי"ת בשווא נע'

ו רָנָו: במלרע והרי"ש בקמץ קטן. הֶלְלוּ: למ"ד ראשונה בשווא נע

ח אֶל-נַחֲלֵי מַיִם: טעם נסוג אחר לנר"ן. בְּכָרִי הוּא: טעם נסוג אחר לכ"ף

ט מְזַרְה: הרי"ש בצירי

יב מִיגֹנָם: מ"ם ראשונה בחירק מלא, אין לבטא תנועת שווא תחת הי"ד

יג וְרִוִיתִי: הטעם בתי"ו מלרע

יד בְּרַמָּה: הבי"ת בשווא, לא בקמץ

טו וְשָׁבוּ: במלעיל

יט הֶבְיֹ: ה"א השאלה חטופה והבי"ת אחריה רפה. הֶמְיֹ: במלרע

זרע שמשוון. מפני מה אין אומרים ישראל שירה בר"ה. אמרו (ר"ה לב:): אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבש"ע מפני מה אין אומרים לפניך ישראל שירה בר"ה ובויה"כ. אמר להם: אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו וישראל אומרים שירה. מקשים העולם, וכי מה איכפת להם למלאכים בזה אי אומרים ישראל שירה. ותירץ העיון יעקב ע"פ הא דאמרו (חולין צב:): שאין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל שירה למטה, ולכך הם שואלים מדוע אין ישראל אומרים שירה, כי זה גורם שגם הם לא יוכלו לומר. וקשה על תירוצו, דהתוס' (ערכין י: ד"ה אמרו) כתבו, דמהא דלא אמרה הגמרא 'אמרו מלאכי השרת מפני מה אין אנו אנו אומרים שירה', אלא אמרה 'מפני מה אין ישראל אומרים שירה', מוכח שמלאכי השרת עצמם אומרים שירה, ע"ש. וצ"ע דהרי בגמרא חולין מבואר שאין המלאכים אומרים שירה רק מתי שישראל אומרים שירה. ויש לומר עפ"י מה דאיתא במדרש (ילקוט רמז ת"ד) שהמלאכים נוהגים כבוד זה לזה, והקטן אומר לגדול להתחיל, וזה הפירוש זמקבלין דין מדין, כלומר דמי שאומר שירה מקבל הזמנה מחברו. והנה אמרו (חולין צב:): חביבין ישראל לפני הקב"ה יותר ממלאכי השרת, שישראל מזכירים את שם ה' לאחר שני תיבות 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל' (דברים ה, ד), ומלאכי השרת אחר שלושה תיבות, ואין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל. ומשמע מהגמרא שהטעם שאין מלאכי השרת אומרים שירה עד שיאמרו ישראל שירה, הוא מפני שישראל גדולים וחשובים ממלאכי השרת, ומלאכי השרת מכבדים אותם שיהיו תחילה, דהמלאכים נוהגים כבוד לכבוד את מי שגדול מהם. אבל זה דוקא ביום שגם ישראל וגם המלאכים אומרים שירה, דאז אין המלאכים אומרים שירה עד שיאמרו ישראל תחילה שירה, אמנם ביום שאין ישראל אומרים שירה, שפיר יכולים המלאכים לומר שירה. ולכך אף בר"ה ויוה"כ רצו המלאכים בתחילה להמתין שיאמרו ישראל שירה קודם, אבל כשראו שישראל אינם אומרים שירה, הם שואלים מהקב"ה מדוע אין אומרים ישראל שירה, ולאחר שהשיב להם הקב"ה שישראל אינם יכולים לומר ביום זה שירה, אזי אומרים המלאכים שירה וכדברי התוס' בערכין הנ"ל.

מלוא העומר. תִּקְעוּ בַחֲדָשׁ שׁוֹפָר בַּפֶּסַח לְיוֹם חַגְנוּ: כִּי חֶזֶק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לְאַלְהֵי יַעֲקֹב (תהלים פא, ד-ה). ודרשו (ר"ה ח:): 'לישראל' הם ישראל, 'לאלקי יעקב' היינו האומות. ותמוה, הא האומות אין יודעין מר"ה כלום. אך יראה על פי משל למלך שהיה לו מדינה חביבה עליו ולמדס חוקין, אך היה ממונה להביא כל התנהגות המדינה לפני המלך, ובהיות שהמדינה ידעו שמרדו במלך, והמלך חפץ לזכותם, אך הקטיגור מקטרג, לזאת יעצו שיעוררו דין חזק להביא גם כן בני

⁴ הקורא בשווא נח יחשוש לשינוי משמעות חמור (טעות במקום נטיעה)

המקטרג לדין, ואז על כרחו מחמת שמורא לקטיגור בשביל בניו, על כן עושה פעולות לרכך הדין. והנמשל אנחנו עם בני ישראל קבלנו חוקיו וניתן רשות לקטיגור לקטרג פלוני עביד כך, כמו שהוא בזהר פרשת אמור (ח"ג דף צט.) ולזה העצה לתקוע בשופר, והשופר מורה על דין, כמו שכתב רבינו יערות דבש (דרוש ו'), והנה כשירצו לדון האומות, ודאי לא יהיה להם זכות והס"ם שרו של עשו ירא פן יפקוד דין על אומתו וגם הוא יעבור. והנה בזהר (ח"ג רעה.) איתא שהס"ם רוצה להביא עדים, ומביא החמה, ואמר הקב"ה עד אחד אינו נאמן, ורוצה להביא הלבנה, והיא מכוסה. מיהו בן נח קיימא לן (סנהדרין נז): דנהרג בעד אחד, וא"כ כשמביא החמה ומפקיד דינא על האומות, סגי בעד אחד, אבל על ישראל עד אחד אינו נאמן והלבנה מכוסה.

וזהו הכונה 'תקעו בחודש שופר' היינו לעורר הדין, והטעם לפי שהמקטרג מקטרג ורוצה להביא עדים ואינו מוצא הלבנה, והחמה יכולה להעיד באומות, וא"כ כשרואה המקטרג שמפקיד דינא על האומות, על כן עושה פעולה ללמוד סגוריה. וכמו שכתב הט"ז (סי' תקפ"ה ס"ק ז') ראשי תיבות 'שופר' 'ש"ט' ו'אין פגע ר'ע', והוא מובן כמו שכתבתי שרואה דעל האומות סגי בעד אחד – החמה, א"כ על כרחו צריך להתהפך לסניגור, וזה 'כי חק לישראל' לפי שהלבנה מכוסה, ולכן אין זה 'משפט' לישראל, אבל לאומות הוא 'משפט', א"כ על כרחו נהפך לסניגור ובעל כרחו יענה אמן.

דפי בר-אילן אמור פב

"זְכָרוֹן תְּרוּעָה" ו"יוֹם תְּרוּעָה" – להתהוותן של תקיעות דמיושב בראש השנה

ד"ר דב הרמן מלמד בביה"ס ללימודי יסוד באוניברסיטת בר אילן. מחבר הספר: מעגל מועדי ישראל – על התפתחותם ההיסטורית ועיצובם בהלכה, במנהגים ובפולקלור, ירושלים תשפ"א.
בפרשתנו התורה מצווה על "זְכָרוֹן תְּרוּעָה (ויקרא כג, כד) ובפרשת "פינחס" על "יוֹם תְּרוּעָה (במדבר כט, א), החל בחודש השביעי באחד לחודש, וקרוי בספרות התנאים "ראש השנה"⁵. המקרא אינו מפרט במה מריעים, מה מניין התרועות, היכן מריעים, ומתי חל זמן המצווה במשך היום. מקורות בחז"ל מציינים שהתרועה נעשית בשופר⁶ ומניין הקולות תשעה משנה, ר"ה ד, ט, ועוד. לפי הברייתא, בתחילה תקעו רק בבית דין שקידשו בו את החודש:

שווה היובל לראש השנה לתקיעה ולברכות אלא שביובל תוקעין בין בבית דין שקידשו בו את החודש ובין בבית דין שלא קידשו בו את החודש וכל יחיד ויחיד חייב לתקוע, ובראש השנה לא היו תוקעין אלא בבית דין שקידשו בו את החודש ואין כל יחיד ויחיד חייב לתקוע.⁷

א"ה. נשתקעו הדברים ומוטב שלא נאמרו! המשנה מדברת על יובל וראש-השנה שחלו בשבת. אם חל כיום חול, כל יחיד תוקע או שומע תקיעות. מדברי התורה שפְּתוֹן זְכָרוֹן תְּרוּעָה או יוֹם תְּרוּעָה, אין כל ראיה שמדובר בבית-דין בלבד. רק התורה שבעל פה יכולה להגדיר מה חובת ציבור ומה חובת יחיד. ואגב, דין זה של מלכיות זכרונות ושופרות הוא ודאי תקנת חז"ל בימי בית שני, ולא היה בבית ראשון. ומכאן שבזמן בית שני נהג יובל, ותקיעות יום הכיפורים היו משולבים בברכות מלכיות זכרונות ושופרות.

ב"ד שקידשו את החודש היה ב"ד הגדול⁸ שישב בלשכת הגזית משנה, מידות ה, ד. מאוחר יותר, בימי הבית התפשטה החובה גם מחוץ למקדש, וניתן ללמוד זאת מהמשנה: "יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, במקדש היו תוקעים אבל לא במדינה" ר"ה ד, א. מכאן, שכאשר ר"ה לא חל בשבת היו תוקעים גם במדינה, א"ה. לא התפשטות ולא כלום כך נהגו מזמן מתן תורה, והתוספתא מציינת: "הכל חייבין בתקיעת שופר, כהנים לויים וישראלים" ר"ה ב:ה: ראו תבורי, עמ' 246. בימי התנאים היו שתקעו: תקיעה, תרועה, תקיעה (להלן: תר"ת) שלוש פעמים,

⁵ משנה ר"ה ד, ב. על התהוות מסורת זו ראו י"ש ליכט (עורך), מועדי ישראל, ירושלים תשמ"ח, עמ' 105-112; ל' תבורי, מועדי ישראל בתקופת המשנה והתלמוד, ירושלים תשנ"ה, עמ' 216 - 220 (להלן: תבורי).

⁶ בבלי, ר"ה לג ע"ב. א"ה. פורתא לא דק. המשנה כבר יודעת שצריכים שופר, בתלמוד מציינים את המקור.

⁷ בבלי, ר"ה ל ע"א: ראו גם ירושלמי, ר"ה ד:א, נט ע"א.

⁸ מכילתא, בא פרשה ב: רמב"ם, סהמ"צ מצוות עשה קג.

והיו שתקעו: תקיעה, שברים, תקיעה (להלן: תש"ת) שלוש פעמים.⁹ התקיעות היו בתפילת הש"ץ במוסף: "העובר לפני התבה ביום טוב של ראש השנה השני מתקיע" משנה ר"ה ד, ט, והן היו משולבות בברכות מלכויות, זכרונות ושופרות. בימי האמוראים בא"י תקעו קודם לתפילת מוסף: "אמר רבי יצחק למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב השטן",¹⁰ כמו כן: "אתקין רבי אבהו בקיסרי תקיעה, שלשה שברים, תרועה ותקיעה" בבלי, ר"ה לד ע"ב.

ניתן לראות שתי גישות בחיוב התקיעות במקדש. האחת, בגלל זיקתן לקורבנות היום, כדברי הברייתא: "תני ר"ש בן יוחי 'וְהִקְרַבְתֶּם' במקום שהקרבנות קרבין" ירושלמי, ר"ה ד, א, יט ע"ב, וכך משמע גם מדברי פילון.¹¹ השנייה, התקיעות קשורות למקום מושב בית הדין, והראיה לכך מהתוספתא ר"ה ב, ט: "שמעון בן הסגן אומ' אם באו עדים מן המנחה ולמעלה תוקעין היו אבל אין מוסיפין קרבין עד שיקדש החודש". מכאן שהתקיעות במקדש לא היו תלויות בקורבן מוסף. כשהעבירו (??) את התקיעות לגבולין, המשנה מציינת שהן היו במוסף. היו מאמוראי א"י שסברו שהדבר נובע מהזיקה הקדומה בין תקיעה למוספין. על הטעם במשנה שהשני מתקיע אמרו:

רבי יהושע בן לוי בשם רבי אלכסנדר שמע מן הדא "שְׁמַעְהָ ה' צֶדֶק (תהלים יז, א)" זו קריית שמע... "בְּלֹא שְׁפָתַי מְרַמֵּה" זו מוסף מה כתיב בתריה "מְלִפְנֵי מִשְׁפְּטֵי יְצָא" ... א"ר אחא בר פפא קומי ר' זעירא שנייא היא שמצוות היום במוסף. אמר ר' חלפתא קיסריא קרייא אמר כן "זו תרועה: ועשיתם" ירושלמי, ר"ה ד, ח, יט ע"ג.

לפי סתמא דתלמוד הבבלי הטעם הוא: "משום 'פָּרַב עִם הַדָּרַת מִלֶּךְ' (משלי יד, כח)" בבלי, ר"ה לב ע"ב. לעומתם, רבי אחא מוסר בשם רבי יוחנן:

מפני מעשה שאירע פעם אחת תקעו בראשונה והיו השונאים סבורין שמא עליהן הם הולכים ועמדו עליהן והרגום מיגו דאינון חמי לון קראיי שמע ומצליין וקוראין באורייתא ומצלי ותקעין אינון אמרין בנימוסין אינון עסיקין.¹²

לפי זה, בתחילה, במקדש תקעו במקום בית הדין, ותקעו אותן בשחרית, ורק בעקבות "מעשה שאירע" העבירו אותן למוסף.¹³ א"ה. כפי הנראה המעשה לא היה בזמן הבית אלא אחרי

החורבן. בתלמוד הבבלי ר"ה טז ע"א – ע"ב מובאים דברי האמורא רבי יצחק (אמורא ארצישראלית בדור השני והשלישי), בנוסח מתוקן של עורכי הסוגיה: "למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדים כדי לערבב השטן". הבבלי ר"ה לד ע"א מפנה גם לתקנתו של רבי אבהו (אמורא ארצישראלית בדור השלישי): "אתקין רבי אבהו בקיסרי תקיעה שלשה שברים תרועה תקיעה". תקנתו הותקפה ע"י אמוראי בבלי: "מתקיף לה רב עזירא ודלמא ילולי הוה, וקא מפסיק שלשה שברים בין תרועה לתקיעה... מתקיף לה רבינא ודלמא גנוחי הוה, וקא מפסקא תרועה בין שברים לתקיעה". אך הסוגיה הסתמית המאוחרת סיכמה, שרבי אבהו תיקן תשר"ת: "דילמא גנח ויליל", אך גם תקע תשר"ת ותר"ת. להבנת רב האי גאון, מחמת תקנת רבי אבהו, תקעו כ"שהן עומדין": "שלש של שלש שלש" - אחת למלכויות, אחת לזכרונות ואחת לשופרות, ככל אחד משלושת סגנונות התקיעה. זאת בהתאם לדברי רבי אבהו, שכוונת התורה בחיוב התרועה מתקיימת בכל שלוש האפשרויות הללו שקיבל משה מסיני, שכל דור יביע את קולות הצער כמקובל בימיו.¹⁴ לעומתו, הרמב"ם הלי שופר ג, י, סבור שתקנת רבי אבהו נבעה מספק. רב האי גאון בשונה מהרמב"ם, הסביר גם כיצד נוצרו תקיעות דמיושב:

ואשר אמרתם מאין ראיה שאנו צריכי' ל' מיושב. אין ראיה בזאת אלא פוק חזה מה עמא דבר, כך אמרו חכמים שמעתא דר' יצחק... ואם אינו מקום החיוב' למה מברכין

⁹ כהסברו של אביי: "בהא ודאי פליגי", ר"ה לג ע"ב. יש שהציעו שאלו הן מחילופי המנהגים שבין יהודה לגליל. ראו מ' בר אילן, "תקנת רבי אבהו בקיסרי", סיני, צו (תשמ"ט), עמ' סג.

¹⁰ בבלי, ר"ה טז ע"א-ע"ב. ראו ד' הרמן, "מנהגי תקיעת שופר בראש השנה בתקופת המשנה והתלמוד", אסופות, ח, תשנ"ד, עמ' קלא-קלו.

¹¹ על החוקים המיוחדים ב, 188; תבורי, עמ' 245; ג' אלון, מחקרים בתולדות ישראל, א, ת"א תשל"ח, עמ' 106-108.

¹² ירושלמי, ר"ה ד, א, נט ע"ב. במסורת המקבילה בבבלי זה היה "בשעת גזרת המלכות". ראו: ר"ה לב ע"ב. תבורי מציין שהנוסח בכת"י מינכן "בשעת השמד", ביטוי זה מכוון לעתים קרובות לגזירות הדריינוס. ראו תבורי עמ' 248. א"ה. מודעת זאת שהמלה שמד נשתנתה עקב הצנזור ל'גזרה', למשל בתחילת בבלי כתובות 'שמדא עבידא דבטלה'. מיותר לחלוטין לציין לכ"י מינכן, גם בדפוס התלמוד הראשונים כתוב 'שמד'.

¹³ ראו ד' הרמן, "תקיעת שופר בראש השנה בימי הבית ולאחר החורבן", ספר המכללות, ירושלים תש"ס, עמ' 99-102. האם התפללו בשחרית גם מלכויות, זכרונות ושופרות? ראו שם עמ' 101 הערה 22.

¹⁴ ראו אוצר הגאונים מהד' ב"מ לוין, מסכת ראש השנה, חלק התשובות, ירושלים תרצ"ג, עמ' 62-66.

עליהם ומתחילים בהם? הנה פירשנו כי מן התורה אין הפרש בין יושב לעומד... ואם בשברים ואם בלבוב **אוצר הגאונים** שם, עמ' 67.
מכאן, שלשיטתו, תקיעות דמיושב נוצרו כמנהג עממי בהסתמך על ר' יצחק. מספרם 30 תקיעות והן שילוב התקיעות מימי התנאים עם רבי אבהו. אולם הרב זרחיה הלוי המאור הקטן לר"ה, דפוס וילנא, אלפס י' ע"ב – יא ע"א, יב ע"א כתב:

מה שנהגו לתקוע כל התקיעות כשהן יושבין ומברכין עליהן ברכת התקיעה נראה לי כי לא היה כן בימי רבותינו חכמי התלמוד אלא מנהג הוא שהנהיגו דורות האחרונים משום חולין ומשום אנוסין דקדמי ונפקי מבהכ"נ ולא מנטרי עד צלותא דמוספי דלא מצלי לה ביחיד בר"ה בתלת שעי קמיתא... לפיכך הקדימו בשבילן אלו התקיעות שמיושב והנהיגו לברך עליהם ברכת התקיעה במטבע קצר... ואין ברכה במטבע קצר בשופר אלא מנהג אחרונים אבל עיקר הברכות הם ברכות של תפלה, והם מלכות זכרונות ושופרות... וההיא דר"י שאמר למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין ענין אחר הוא... ודאתאן עלה מהא שמעתא דרב יצחק דאמר... יש המדקדקין בשמועה זו על הסדר שאנו נוהגין היום מה הן התקיעות שהן לערבב את השטן עם אותן שתוקעין מעומד הלא הם על סדר ברכות התפלה והן נראין כשל תורה... ואם אותם שתוקעין מיושב הם לערבב את השטן היאך מתחילין בהן ומברכין עליהן... ונראה לן... התקיעות שתקעו כשהן יושבין אלו התקיעות שתוקעין בסדר ברכות בתפלת שליח צבור ואע"פ שהן מעומד לשליח צבור אינן לשאר העם אלא מיושב. ותקיעה שמעומד היתה מנהג בידם שהיו תוקעין אותה כשהיו יוצאין מבית הכנסת, ומצאתי סעד לדברי בחבורי הגאונים כדאמר רב סעדיה ז"ל אחר תפלת המוסף מריעין תרועה גדולה לערבב השטן.

"ערבוב השטן" התפרש ע"י הראשונים כהטעיית המלאך המשטין.¹⁵ אולם חוקר התלמוד א' אפטוביצר מפרש: "כדי לערבב השטן מלכות הרשעה".¹⁶ בעקבות פירושו זה נראה להציע, שדברי רבי יצחק מוסבים על דברי רבי יוחנן. כך שמנהג תקיעות דמיושב נוצר ע"י רבי יצחק בעקבות דברי רבי יוחנן. היינו, שנהגו לתקוע גם "כשהן יושבין", כדי להחזיר את התקיעות למקומן המקורי בשחרית לאחר שנדחו ממקומן לתפילת מוסף, בגלל הצורך לערבב את השטן – מלכות רומי הרשעה. הם לא קבעו לתקוע בתוך חזרת הש"ץ של שחרית, כי בכך היו עוקרים את ההלכה התנאית לתקוע במוסף, וגם לא ראו עצמם מוסמכים לקבוע ברכות נוספות בתפילת העמידה של שחרית. כך, שבתחילה תקעו "כשהן יושבין" - תש"ת (ג' פעמים) או תר"ת (ג' פעמים), ו"כשהן עומדין" בחזרת הש"ץ במוסף - תש"ת (ג' פעמים) או תר"ת (ג' פעמים), הכול בהתאם למנהגי התקיעה באותו מקום. לאחר שתיקן רבי אבהו את התשר"ת,¹⁷ תקעו "כשהן יושבין" תשר"ת (ג' פעמים) או תש"ת (ג' פעמים) או תר"ת (ג' פעמים). להצעתנו, על פי התלמוד הירושלמי, איחוד מנהגי כל התקיעות, היינו 30 קולות, נעשה בגליל ע"י רבי חנניה מציפורי, מהדור החמישי לאמוראי א"י.¹⁸ כך שהחל מתקופת ר"ח מציפורי, תקעו בא"י: "כשהן יושבין" – 30 קולות: תשר"ת (ג' פעמים), תש"ת (ג' פעמים) ותר"ת (ג' פעמים), ואלו הן "תקיעות דמיושב". עתה ברור מדוע מברכים עליהן, כי בכך חוזרים למתכונת הראשונה. אשר "לתקיעות דמעומד", הניחו את תקנת התנאים על מכונה, ותקעו גם בחזרת הש"ץ במוסף. בעקבות תקנת רבי אבהו, תקעו למלכויות תשר"ת, לזכרונות תש"ת ולשופרות תר"ת. אכן, כך מופיע בסידור רס"ג, ש"אתה מוצא בסידורו את עקבותיה של מסורת מנהג א"י שנהג במצרים".¹⁹ **ע"כ ד"ר דב הרמן דפי בר-אילן אמור פב.**

הרב גור אריה צור נר"ו. **וַיִּטַע אֶשֶׁל בְּבֵאֵר שֶׁבַע וַיִּקְרָא שְׁם בְּנֵם ה' אֶל עוֹלָם.**
ויטע אשל בבאר שבע אמר ריש לקיש מלמד שעשה פרדס ונטע בו כל מיני מגדים.
רבי יהודה ורבי נחמיה חד אמר **פרדס** וחד אמר **פונדק**. ברש"י: ונטע בו. להננות עוברים ושבים.

ויש ליתן טעם מה שרש מחלוקתם. הרי סוף כל דבר תכלית שניהם שיאכלו פירות ולפי רש"י שְׁיִהְיוּ, ויתנו הודאה על הנאתם. בין אם זה פרדס שבו גדלים הפירות ובין אם זה פונדק או אכסניה ששם מגישים את הפירות.

¹⁵ ראו פירוש הר"ח לר"ה טז ע"ב. פירוש בעלי התוס' שם, ועוד.

¹⁶ א' אפטוביצר, **ספר ראבי"ה**, ב, ירושלים (תשכ"ד) סימן תקס"ו, עמ' 236 הערה 382.

¹⁷ לדעתו של בר אילן (לעיל הערה 9), תקנה זו הייתה ליושבי קיסריה עירו של רבי אבהו. היא משלבת את מנהגי יהודה והגליל, לפי שקיסריה מצויה בין יהודה והגליל ואינה כפופה לאחת מהן.

¹⁸ ראו הרמן, הערה 12 לעיל, עמ' קלה - קלו.

¹⁹ י"מ אלבוגן, **התפילה בישראל בהתפתחותה ההיסטורית**, ת"א תשמ"ח, עמ' 271.

וי"ל דחלקו בדרך עבודת ה'. האם דרך השכל או דרך הרגש. איזו דרך תצליח. למאן דאמר פונדק או אכסניה, כשמגוישים את הפירות עדיין אין כאן התפעלות מספקת, כי צריך להסביר לאדם האוכל כיצד גדלו פירות אלו עד שהגישום לפונדק. וזו היא עבודה דרך השכל.

ולמאן דאמר פרדס, עומד האדם בפרדס ומתפעל מריבוי העצים ומריבוי המינים, כל אחד בדרך גידולו וכל אחד בצבעו ובטעמו והתפעלות זו היא דרך הרגש. ואלו ואלו מתקרבים ומתפעלים ומודים לבורא. כל אחד לפי דרכו.

ובשימת לב, זה היה החילוק בעבודת ה' בין אברהם ושרה. ובמדרש רבה מובא המדרש בשינוי נוסח. וַיִּטַע אֱשֶׁל בְּבֵיַר שְׁבַע וְגו', רבי יהודה ורבי נחמיה, רבי יהודה אמר אשל פרדס, שאל מה תשאל, תאנים וענבים ורמונים. רבי נחמיה אמר אשל פונדק, שאל מה תשאל, עגולא [פת], קופר [בשר], חמר [יין], ביעין [ביצים]. רבי עזריה בשם רבי יהודה בר סימון אשל סנהדרין, היך מה דאת אמר וְשֵׂאוֹל יוֹשֵׁב בְּגִבְעָה תַּחַת הָאֱשֶׁל בְּרַמְתָּה (שמואל א, כב, ו).

על דעתיה דרבי נחמיה דאמר אשל פונדק, אברהם היה מקבל את העוברים ואת השבים, ומשהיו אוכלין ושותין אמר לון בריכו, והן אמרין מה נימור, ואמר להון, ברוך אל עולם שאכלנו משלו, הדא הוא דכתיב: וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם. עד כאן המדרש. ותימה, מדוע לא המשיך המדרש, על דעתיה דר' עזריה בשם רבי יהודה בר סימון, שאמר אשל סנהדרין, וכאילו נפסק באמצע.

ולעומקו של מקרא יש לומר שהיה לו להמשיך כך: על דעתיה דר' עזריה בשם רבי יהודה בר סימון, שאמר אשל סנהדרין, אברהם היה מקבל את העוברים ושבים ומשהיו מתנים לו צרותיהם היה אומר להם תעשו כך ותעשו כך. כהוראת הסנהדרין. וכשהיו שואלים אותו מנין לך כל החכמה הזאת היה אומר להם ברוך אל עולם שנתן מחכמתו לבשר ודם. והיו יושבים אצלו ומקרבן לתורה ומגיירין. וגם בדרך הלימוד היה מלמדם מי דרך שכלו מי דרך רגשותיו. שאלו ואלו דברי אלקים חיים.

דרשת נַאֲחֻז בְּסִבְדָּךְ

וַיֹּאמֶר שׁוּב אָשׁוּב אֵלַיךְ כְּעַת חַיָּה וְהִנֵּה־בֵן לְשָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וְשָׂרָה שִׁמְעַת פֶּתַח הָאֵהָל וְהוּא אַחֲרָיו וְהוּא אַחֲרָיו. רמזו הוא לאיל שיופיע אחרי העקידה שנאמר בו וְהִנֵּה אֵיל אַחֲרֵי נַאֲחֻז בְּסִבְדָּךְ בְּקִרְנָיו. הוא האיל שנברא בין השמשות של מעשה בראשית והמתין עד עתה להתגלות. והנה זמן התגלותו, ל"ח שנה אחרי דברי המלאך. והוא רמזו במילה אַחֲרָיו, שכן ר' בגימטריה קטנה עשרים, ועוד י' ועוד ח' יחד ל"ח. נותרו אותיות א"ו, ר"ת וְהִנֵּה-אֵיל.

וְהִנֵּה-אֵיל אַחֲרֵי נַאֲחֻז בְּסִבְדָּךְ בְּקִרְנָיו. נַאֲחֻז בְּסִבְדָּךְ. שמתוך הסבך הוא עולה לעולה, ומפֹּשֵׁט את סִבְדָּךְ החיים. והוא רמז לַוִּידוֹ אַחֲזַת בְּעֵקֶב עֵשׂוֹ (בראשית כה, כו). שהעקב של עשו הוא סבך החיים. ובאומרו וידו אחזת הוא מְפֹשֵׁט את סִבְדָּךְ החיים. וכן באומרו וְהִנֵּה אֵיל, הוא מְפֹשֵׁט את סִבְדָּךְ החיים של העקידה. ואשר על כן וְהִנֵּה אֵיל הֵם ר"ת של וידו אחזת, וכן תמצא שהמילה אֵיל היא נוטריקון של: אוּחֻז יַעֲקֹב לַעֲשׂוֹ. ולכן גם בו נאמר ואחרי כן יצא אחיו וידו אחזת בעקב עשו.

וזה שנאמר בלשון נפעל, נַאֲחֻז, שמן השמים מאחזים אותו בסבך. והוא מלשון ואתה תחזה. שהאיל היה נראה כעולה לעולה מתוך הסבך. כִּי הָאָדָם יִרְאֶה לַעֲיִנָּים וְהו' יִרְאֶה לְלֵבָב (שמואל א, טז, ז). וזה שאמר הכתוב פעמיים יראה. ה' יִרְאֶה, בהר ה' יִרְאֶה. מה שנראה לאדם סבך נראה לה' עולה תמימה. ומתוך הסבך נראים קרניו שהם מלשון חוזק וישועה והוא קרן השופר המעיד על הגאולה העתידה לבניו של העקוד.

ועל דרך הצח, בְּסֶבֶד בְּקֶרְנֵי הוּא פ"ד בגימטריה ומרמו על פדיון הבן. שיצחק הוא הבן שנפדה ע"י האיל. הוא הבן שבעקידתו יפדה בכל דור ודור, לכל בניו הנעקדים. ועוד על דרך הצח, בְּסֶבֶד בְּקֶרְנֵי בצירוף האותיות זו לזו יתקבל בסבדב קרניו. בסבדב בגימטריה הוא שם א-להים, וגימ' הטבע. נאח"ז הוא גימ' א-ד-נ-י, עם הכולל. והם שני שמות של דין. קרניו בגימטריה שלש מאות ששים וחמשה ימות השנה עם הכולל.

לומר לך, שמידת הדין והטבע נראים אמנם כסבד, אך בשימת לב קרניו שבהם הוא נאחו בסבד, מהם עתיד הקב"ה ליקח לתקוע בשופר גדול, לְפֶשֶׁט כל העקמומיות שבסבד החיים.

נאמר וְהָאֵל אֶחָד בְּסֶבֶד בְּקֶרְנֵי, ונאמר אֱלֹהִים יִרְאֶה-לּוֹ הַשָּׁה לְעֹלָה בְּנֵי אֱלֹהִים יִרְאֶה-לּוֹ ר"ת איל, ולעומקו של מקרא יאמר סרסהו ודורשהו: בני שהוא השה לעולה בסבד החיים, נאחו בקרני האיל, להעלותו להיות עקוד תחתיו. הם קרני החסד והרחמים שבהם יתקע בשופר גדול להעלות את כל העולם אל שרש ההוי"ה, ולגאולה שלימה בב"א.

צדקת הצדיק. שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעַמְקִים קְרָאֲתִיךָ יי. בר"ה ובכל עשרת ימי תשובה אומרים²⁰ 'שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעַמְקִים קְרָאֲתִיךָ ה', אֲדַנִּי שְׁמַעַה בְּקוֹלִי תַּחֲיִינָה אֲזַנְיָךָ קְשׁוּבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנָי. ויש להבין הלשון 'שמעה בקולי', הלא אמרו (ברכות כד): המשמיע קולו בתפילתו הרי זה מקטני אמנה. וכמו שמצינו שהתל אליהו בנביאי הבעל ואמר להם 'קראו בקול גדול (מלכים א, יח, כז)', כי אצל השי"ת אין חילוק אם אפילו מתפלל בלחש, כי הוא עונה לחש. אמנם המכוון (אינו על תפילה בקול רם, אלא המכוון) הוא על קול צעקה היוצא ממעמקי הלב, עד שאינו יכול לפרוט בשפתיו אפילו בחיתוך הדיבור, רק שצועק בקול פשוט מכאב לבו, ותפילה כזו מקובלת ביותר, כמו שנאמר 'תְּפִלָּה לְעֵנִי כִּי יַעֲטֹף וְלִפְנֵי ה' יִשְׁפָּךְ שִׁיחוֹ (תהלים קב, א)', שתפילת העני עוטפת שאר התפילות, מפני שלפני ה' ישפוך שיחו, היינו כמי שמשח צערו ודאגתו לפני אוהבו כדי להפיג הצער מלבו. וכלשון הזה נמצא באנשי כנסת הגדולה שנאמר 'וַיִּזְעַקוּ בְּקוֹל גָּדוֹל (עזרא ונחמיה ט, ד)', ואמרו ז"ל (סנהדרין סד). שאמרו בייא בייא וכו', היינו צעקת קול פשוט מעומק כאב הלב על גודל הצער של התגרות היצה"ר. וזה הפירוש 'תַּחֲיִינָה אֲזַנְיָךָ קְשׁוּבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנָי', 'לקולי דייקא, לא להתחנונים, כי לתפילה נצרך עת רצון, ולא בכל עתים נענה. אבל הקול צעקה היוצא מאנקת מעמקי הלב, זה נשמע תמיד מצד מדת הרחמנות שלפניו יתברך שנקרא 'האב הרחמן'. והענין הזה נפעל בכללות נפשות ישראל בר"ה ע"י שמיעת קול שופר, שיהיה נתעורר בהם עיד"ז הצעקה שיהיה מפנימיות נקודת הלב, כדאיתא ברמב"ם (פ"ג תשובה ה"ד) הרמו על תקיעת שופר בר"ה מפסוק 'עורו ישנים מתרדמתכם'. ועל זה נאמר הפסוק 'אֲשֶׁרִי הָעַם יִדְעִי תְרוּעָה (תהלים פט, טז)', 'יודעי דייקא, היינו שנכנס בהם הדעת של התרועה, היינו ההכרה והדעת של שבירת הלב בפנימיות נקודת עומק הלב, כי בחינת דעת הוא ע"י חיבור המוח עם הלב, ועיד"ז נכנס ההכרה בעומק הלב. ועיד"ז מבקשים 'ה' שמעה בקולי, כי זה נפעל ע"י שאנו מקיימים מצות שמיעת קול שופר כמו שמברכין 'אשר קדשנו וכו' לשמוע קול שופר', שעיד"ז נתעורר הדעת בפנימיות מעמקי הלב, וממילא עיד"ז השי"ת שומע בקולנו ואוזניו קשובות לקול תחנונו, כמו דאיתא (ויקרא רבה לה:ג) שהשי"ת ג"כ מקיים כל המצוות. וכדאיתא בשם הבעש"ט זצ"ל עה"פ 'זה' צִלְף (תהלים קכא, ה). ועל זה אנו מסיימין בברכת שופרות 'כי אתה שומע קול שופר ומאזין תרועה', היינו הקול היוצא מעומק שבירת הלב, וחותרם 'שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים'. וסוף המזמור יְחַל יִשְׂרָאֵל אֵל ה' כִּי עַם ה' הַחֲסֵד וְהַרְבֵּה עֲמוֹ פְדוֹת'. דאיתא במדרש (במדבר רבה יב:ג) שמשח רבינו נתקשה במחצית השקל, כי וְכָל אֲשֶׁר

²⁰ מנהג זה ע"פ האר"י ז"ל לאומרו אחרי ישתבח, נתקבל גם בחלק ממתפללי אשכנז. חלקם אינם אומרים אותו כלל, וחלקם בגלל חשש הפסק אומרים אותו אחרי התפילה.

לְאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ (איוב ב, ד), והיאך יוכל האדם ליתן כופר ופדיון נפשו בדבר קטן כזה, עד שהראה לו הקב"ה כזה יתנו, היינו שבאמת אין דעת האדם משגת חסדי ה' כמה שמיקל על האדם להמציא פדות לנפשו בדברים קלים, כמו שאמרו (ערכין טז): אפילו פשט ידו בכיס ליטול וכו' ואפילו נהפכה חלוקו נחשב לתכלית יסורין לכפרת נפשו. וגם אפילו על אלו הפגמים שנאמר מפורש שאין להם תיקון ח"ו, עם כל זאת הרבה פדות והצלה לפניו יתברך, כמו שנאמר וְאַתֶּן אֲדָם תַּחֲתֶיךָ (ישעיהו מג, ד), ואמרו (ברכות סב): 'אל תקרא אדם, אלא אדום' וכו'. דפסולת של יעקב יחולו על ראש עשו וכו', וביחוד בזמן עשרת ימי תשובה, דנגד כל פרט נפש ישראל, נמצא פרט כנגדו באומות העולם שיש לו ניצוץ משורש קדושתו המחיה אותו. וכשנפש ישראל מייחל וחוסה בהשי"ת, נפדה נפשו מכל מיני פגמים שלו, ויחולו על ההיפך כמו שנאמר עֲתִי כְּפָרֶךְ מִצָּרִים (שם פס' ג) וכו', ועל זה מרמז הפסוק הזה יִחַל יִשְׂרָאֵל אֶל ה' פִּי עִם ה' תִּחַסֵּד וְהִרְבֵּה עִמּוֹ פְדוֹת וְהוּא יִפְדֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל מִכָּל עֲוֹנוֹתָיו.

אבני נזר. יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה. (משנה ר"ה א ד) ומפרש בגמ' כט ב שמא יטלנו בידו וילך אצל הבקי ללמוד ויעבירונו ד' אמות ברשות הרבים. ויש לעיין וכי משום חשש של טלטול יבטלו דבר גדול כזה, הלוא ידוע מאמרם ז"ל שע"י תקיעת שופר הקב"ה עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים, וא"כ איך נבטל דבר גדול כזה שהוא טובת כל ישראל. ונראה, דהנה ידוע שכל התקיעות הן להזכיר עקידתו של יצחק, וא"כ צריך להיות דומיא דעקידת יצחק, והנה בזמן העקידה היה אז יצחק בן ל"ו שנה כידוע, ומן הסתם ידע שאין אדם יכול להיעשות קרבן, ואף שאפשר שיארע לפעמים הוראת שעה, מכל מקום זה לא עלה בלבו, והא ראייה שבאמת לא נקרב, וא"כ ממילא ידע שאי אפשר שאדם יהיה קרבן, ואעפ"כ אמר כיון שאברהם אבי מצווה, אשתוק ואקבל באהבה. וכן גבי תקיעת שופר נמי אע"פ שישראל עם קדושים יודעים שתקיעת שופר היא טובה גדולה לישראל שעל ידה עומד הקב"ה מכסא דין ויושב על כסא רחמים, אע"פ כן כיון שחז"ל אמרו שלא לתקוע, נשמע לדבריהם, והוי דומיא דעקידת יצחק, וא"כ אדרבה, באמת ע"ז זוכר הקב"ה עקידת יצחק ומתמלא עליהם רחמים, והבן מאד.

ילקוט סופר. ותראה לפניך עקידה שעקד אברהם אבינו את יצחק. מקור הדבר הוא מלשון הקרא שאמר אברהם וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא ה' יִרְאָה אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם בְּהַר ה' יִרְאָה'. וכן מצינו בלשון חז"ל (ירושלמי תענית פ"ב) 'רואין רואין אפרו של יצחק צבור ע"ג המזבח'. וברש"י עה"פ וְזִכְרֹתַי אֶת בְּרִיתִי וְעֻבֹב וְאֶף אֶת בְּרִיתִי וְעֵצָק (ויקרא כו, מב), כתב וז"ל: למה לא נאמרה זכירה ביצחק, אלא אפרו של יצחק נראה לפני צבור ומונח על המזבח, ע"כ, והוא מתורת כהנים. וצריך ביאור מאי נפק"מ אם הוא בזכירה או בראייה ונראה על פי לשון הכתוב אֲרָדָה נָא וְאַרְאָה (בראשית יח, כא), כי הראייה עושה רושם יותר חזק מפי הידיעה הן לענין עונש והן לענין השכר. וכתב הישמח משה בשם ספר אמרי בנימין, כי הקב"ה אמר בשעת העקידה עֲתֵחַ וְדַעְתִּי (בראשית כב, יב), 'ידעתי דייקא, שהיה אצלו ית' זכות העקידה בבחינת 'ידיעה' לבד, ואינו עושה רושם כל כך להגדיל הזכות. ועל כן ביקש אברהם 'ה' יראה', שהשי"ת יראה העקידה בבחינת 'ראייה', להגדיל זכות העקידה בבחינת 'ראייה' העושה רושם יותר, עכ"ד. ועל כן אנו מתפללים לפני השי"ת ותראה לפניך עקדה, שיהא מעשה העקידה לפני בבחינת 'ראייה', ובזכות זה יתעוררו רחמיו לכבוש כעסו מעלינו, זיראו לפנינו זכיותינו.

אבני נזר. וְתִשְׁלִיךְ בְּמַצְלוֹת יָם כָּל חַטָּאוֹתֶם (מיכה ז, יט). הנה יש ב' מיני תשובה: א) האדם חוזר מחטאו, אבל עדיין נושא ונותן אם לעשות החטא אם לאו. ב) החטא נמאס בעיניו ומשליכו מעליו, וזה הוא עיקר התשובה. וזה כוונת הכתוב 'וְתִשְׁלִיךְ בְּמַצְלוֹת', בכוח השליכו גלוליכם מעליכם, השלכה פירושו כמו בן המלך אם מגיע אליו דבר שאינו לפי כבודו, משליכו מעליו וואינו נושא ונותן אם להתעסק בזה. ואיתא בכתבי האריז"ל כי בעשרת ימי תשובה, מגיעים

למדריגת בני מלכים, אף דבכל השנה יש לישראל מדריגת בני מלכים, אכן בעשרת ימי תשובה נתגלה זאת המדריגה, משום זה נקל בימים אלו לבוא לתשובה. כי עבור בן המלך אינו לפי כבודו דברים גרועים כנ"ל, וזה הוא עיקר התשובה להשליך מעליו החטא כנ"ל, כי אם האדם נושא ונותן בהחטא, אף שחוזר בו מלעשותו, אם אינו נמאס בעיניו להשליך מעליו כנ"ל, אזי בכל פעם יוכל לבוא להחטא.

תָּן לְחָכְמָם וְיִחַסְּם-עוֹד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע שם):

<http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בגושיאם לשוניים

בכתובת: info@maanelashon.org

☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותבים ☺